

Zásadní řez do volebního zákona Ústavním soudem může velmi výrazně změnit politické rozložení v Poslanecké sněmovně. S KTEROU STRANOU KUJE PIKLE RYCHETSKÝ?

- CZ24 News | 31. ledna 2021

ČESKO: Zásadní řez do volebního zákona, který chystá Ústavní soud, může velmi výrazně změnit politické rozložení v Poslanecké sněmovně. Říká to v rozhovoru vedoucí katedry ústavního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a specialista na volby a volební právo Marek Antoš. Pokud Ústavní soud v příštím týdnu zruší rozdělení volebních obvodů s uplatněním formule D'Hondta a aditivní kvórum pro koalice, tak by mohla opadnout snaha o tvorbu předvolebních uskupení jako v případě ODS, TOP 09 a KDU-ČSL a Pirátů spolu s hnutím STAN. Zároveň by se ale otevřela možnost pro vznik širokých koalic více malých stran.

Jak se vůbec dostala formule D'Hondta do volebního zákona a co způsobuje?

Současná podoba volebního zákona je výsledkem kompromisu, který bylo nezbytné přijmout v roce 2001. Důvodem byl nálezný Ústavního soudu, ve kterém byla zrušena opozičně smluvní podoba a kterou strany přijaly s ambicí omezit poměrnost systému. Tehdy soud řekl, že takto to nelze a zrušil část, ve které se rozdělovaly mandáty, čímž vytvořil v zákoně mezeru. Podle článku 40 ústavy se u změn volebního zákona musí dohodnout obě komory parlamentu. Opoziční smlouva v té době již neměla většinu v Senátu, takže se objevilo kompromisní řešení mezi ODS a ČSSD na jedné straně a čtyřkoalicí na straně druhé. Takový byl výsledek a lze předpokládat, že neuspokojil ani jednu ze stran.

K otázce, co způsobuje, se nelze na tuto formuli dívat izolovaně. Jde o kombinaci dvou základních faktorů, tedy D'Hondtovy metody a vymezení volebních krajů. To se v minulosti také změnilo,

protože dříve bylo osm přiměřeně stejně velkých volebních krajů. Opoziční smlouva chtěla zavést 35 volebních krajů, což by mělo za následek výrazně disproporční efekt. Současná podoba je tak kompromisem, kdy máme 14 krajů podle samosprávných krajů. Dohromady D'Hondtova metoda spolu s malými volebními kraji vede k disproporčním efektům, na což si stěžuje právě skupina senátorů. Samotná D'Hondtova metoda za to nemůže.

Takže samotná metoda není diskriminační?

Samotná o sobě nikoliv. Záleží vždy na kontextu. Volební systémy lze vnímat podle několika proměnných. Nejdůležitější proměnnou se uznává, že je velikost volebního obvodu. V České republice jsou některé menší, jako Karlovarský kraj, kde je jen 5 mandátů. Zde opravdu nelze proporcčně rozdělit mandáty mezi 9 stran, které uspěly ve sněmovních volbách v roce 2017. Druhá proměnná je D'Hondtova formule, třetí uzavírací klauzule a čtvrtá je počet a podoba tzv. skrutinií. To znamená, že systém kompenzuje disproporcionalitu na vyšší úrovni.

Co se stane, až Ústavní soud zruší na stížnost skupiny senátorů dvě napadené části, tedy jak kvórum pro koalice, tak metodu pro rozdělování hlasů?

Musím říci, že kdyby došlo ke zrušení příslušných ustanovení, tak je to pro mě spíše překvapením. Dlouhodobě jsem toho názoru, že současná podoba protiústavní je, ale v minulosti Ústavní soud tento názor nesdílel. Pokud by k tomu skutečně došlo, tak je potřeba rozdělit dvě napadené části. Kdyby se zrušilo aditivní kvórum pro koalice, tak žádný zásah parlamentu do volebního zákona není nezbytný. Platila by obecná uzavírací hranice 5 procent a to i pro koalice. Pokud by ovšem Ústavní soud zrušil rozdělení volebních krajů nebo D'Hondtovu formuli a nebo obojí, tak by to zásah parlamentu vyžadovalo. U takto proděravělého volebního zákona by totiž nebylo zřejmě, jak se mají volby konat.

Ústavní soud má samozřejmě možnost odložit vykonatelnost svého nálezu. Mohl by argumentovat například tím, že volby v letošním roce již byly vyhlášeny, takže nechce měnit pravidla za běhu a vykonatelnost nálezu by mohla být například 1.1. 2022. Na druhou stranu i to by vytvořilo pochybnosti, protože konat volby podle zákona, u kterého Ústavní soud říká, že je protiústavní, nepůsobí moc dobře. Pokud by tedy soud chtěl tyto části zrušit, tak nemá moc dobrých variant.

Kdyby ale ke zrušení došlo už nyní bez přechodného ustanovení?

Obě komory parlamentu by se musely shodnout na nové úpravě. Toho času je ale relativně málo, zejména pokud jde o vymezení volebních krajů. Zde totiž dochází k zásahu do jednotlivých kandidátních listin stran. To by muselo být rychlé, protože pokud by neměly sestavovat 14 listin, tak by to strany potřebovaly vědět, protože sestavování pořadí již běží.

Pokud se podíváme na rozložení Poslanecké sněmovny a Senátu, tak není moc reálné, že by se rychle na něčem mohly obě komory dohodnout. Je ve hře tak kompromisní varianta, kdy by byla pro strany jedna velká kandidátka na celou republiku, jak je tomu například u voleb do Evropského parlamentu?

Ptáte se mě na něco, na co vám nedokáži odpovědět. Velmi by záleželo na politické dohodě. Sám zde ani nevidím kompromisní variantu, protože jeden celostátní obvod je ve skutečnosti ve prospěch proporcčnosti. Je to tedy spíše krajní varianta než kompromisní. Má samozřejmě různé nevýhody, které spočívají v negarantování regionální diverzity. Pokud by mělo dojít k nějaké větší proporcčnosti, tak lze využít několik možností.

Uvedu jednu z nich. V současné době funguje volební mechanismus tak, že nejdříve se mandáty

rozdělí do volebních krajů podle účasti. Následně se mandáty pro jednotlivé kraje odděleně přidělují stranám. Tam potom vznikají neproporčnosti, které se na celostátní úrovni nekompenzují. Jedna z jednoduchých možností je, že se to celé otočí. Tedy nejdříve se rozdělí mandáty stranám podle celostátního výsledku a poté uvnitř stran rozdělovat mandáty jednotlivým krajům. Připadá mi to mnohem jednodušší způsob, jak to vyřešit, než zavádět celostátní obvod, který by přinesl výraznou změnu ve fungování politického systému.

Pokud by došlo k vyškrtnutí obou částí, jak by to překreslilo politickou mapu? Měli bychom například více stran v Poslanecké sněmovně?

To se nedá říci. Pokud by zůstala pětiprocentní uzavírací klauzule, tak by počet stran zřejmě zůstal stejný. Základní rozdíl by se týkal toho, jak jsou strany zastoupeny a kolik mají mandátů. Dnes je to tak, že systém je disproporční, takže menší strany nedostanou férový počet mandátů. Když to velmi zjednoduším, tak máme 200 poslanců, z toho 1 procento jsou 2 a když má někdo 5 procent, tak by měl dostat 10 mandátů a při 30 procent hlasů pak 60 mandátů. Ve skutečnosti systém funguje tak, že vítěz se 30 procenty dostane mandátů 85 a kdo má 5 procent dostane 5 až 6 mandátů. V tomto by byl efekt proporčnějšího systému, ne v zastoupení stran. Ostatně i současných devět stran je, tuším, rekordní číslo.

Na druhou stranu by to ale mělo mít vliv na tvorbu koalic.

Ano, tam by to vliv mělo. A to hned ve dvou ohledech. I kdyby se Ústavní soud nedotkl aditivní klauzule, tak by strany nebyly poškozovány, pokud mají okolo 5 až 6 procent, tak už to samo o sobě může oslabit současné tendence pro vytváření předvolebních koalic. Protože to byla jedna z jejich motivací, nepoškodit se tímto systémem. Pokud by poškození opadlo, tak by část koalic mohla skončit, protože by strany mohly jít do voleb sami za sebe.

Naproti tomu, kdyby vypadla i aditivní klauzule, tak pak by to naopak mohlo vést k tomu, že se vygenerují ještě širší koalice než je tomu dnes. Jsou to poměrně protichůdné tendence a nedá se moc dobře odhadnout, co by to politicky udělalo. Hlavní motiv, proč dnes koalice vznikly, by vlastně odpadl.

Autor: Ladislav Šustr

Zdroj: <https://echo24.cz/>